

Мира Рагојевић

ДОБРИ И ВАЖНИ ПУТОКАЗИ

Поводом новог броја часописа Наша прошлост

Наша прошлост, бр. 7,
Народни музеј / Историјски архив, Краљево, 2005

Ове, 2005. године, Народни музеј Краљево и Историјски архив Краљево обновили су излажење часописа „Наша прошлост”, покренутог пре четири деценије, током којих му је редовно појављивање више пута прекидано. „Наша прошлост” је, нажалост, и том нередовношћу преживљавала судбину сличну оној која је задесила многе друге историјске часописе, укључујући и оне са дужом традицијом, попут „Југословенског историјског часописа” и „Историјског гласника”. Поновно њено покретање даје, међутим, наду да барем овај краљевачки часопис очекују срећнија времена.

Нови број „Наше прошлости” први је пут представљен стручној и широј културној јавности током Жичког духовног сабора *Преображење* 2005. године, обележеног и књижевно-критичким скупом о поезији Мирослава Максимовића, овогодишњег добитника Жичке хрисовуље. Истовременост научних и културних манифестација и доста редак сусрет књижевника и историчара подстакао је на још ређе размишљање о везама и могућностима прожимања „лепе књижевности” и историјске науке. Исидора Секулић, „најписменија Српкиња од Јефимије до данас”, доста је давно закључила како је најбоља историја

једног народа написана у његовој књижевности. Ако кренемо тим трагом, запитаћемо се могу ли историчари учити од књижевника. Одговор мора бити потврдан и то не само зато што су многе историјске теме због најразличитијих и најсложенијих разлога отворане најпре у књижевности, већ и због тога што су неки умни књижевници, замишљени над историјом, историчарима од заната понудили добре и важне путоказе.

Неколико година после Првог светског рата Исидора Секулић је – вратимо јој се још једном – поставила питање о животу „обичног човека” под окупацијом, стављајући пред историчаре тему која тек у последње време привлачи њихову пажњу. Говорећи о истраживању историјских личности, упозоравала је на нужну меру и добар укус у приказивању појединачних живота, негодујући због њиховог извођења пред читаоце „у папучама”. Сама је своју књигу о Његошу започела причом о тлу, остајући задубљена над питањем какав је њен јунак могао бити ако је већ рођен и ако је растао на том сиромаштвом и историјом оптерећеном кршу. Неке од тих тема видимо и у новом броју „Наше прошлости” – окупацију, „обичног човека” и његов „мали”, драгоцен му живот, одлазак појединца, са завичајем „у пртљагу”, у велики свет. Ту су они „живи и ненашминкани” људи за које је Растко Петровић написао да су се кретали историјом и помицали је, саветујући историчарима да их управо као такве траже и приказују у својим делима.

Померајући се из те књижевне прошлости ка савременом тренутку, уочавамо да је Михајло Пантић, један од учесника књижевно-критичког скупа, убедљиво говорио о успешном настојању Мирослава Максимовића да свакодневицу претвори у песму, те да важност да малим стварима, не потцењујући их. Нешто од те свакодневице видимо и на страницама „Наше прошлости”, најпре на фотографијама, а потом и у текстовима, што нас све заједно враћа на уверење бројних историчара да се у историји сваког појединог живота крије светска историја.

Управо у том одабиру тема нови број „Наше прошлости” делује потпуно модерно, у најплеменитијем смислу те речи. Заступљене су културна и привредна историја, али и војна, династичка, историја свакодневног живота. То су стручна и научна интересовања каква се данас срећу у већини добрих историјских часописа. У том погледу часопис је доиста у стручној комуникацији са развијенијом историографијом, изнова упозоравајући на неодрживост граница између светске и локалне историје.

Модерност и упућеност у савремене смерове данашње историографије огледају се и у окренутости новим типовима историјских извора од којих су многи све до недавно премало кориштени у стицању знања о историји. У стручном смислу, у часопису посебно интригант-

но делује анализа фотографија и разгледница као извора за свакодневни живот Краљевчана, а потом и указивање на пореске и катастарске књиге, те драгоцене изворе за привредну историју.

Аутори „Наше прошлости” припадају различитим генерацијама – од оне са пребогатим истраживачким искуством, какво имају проф. Јованка Калић и проф. Богумил Храбак, до оне која тек започиње истраживачки живот и коју на најбољи начин представљају млади сарадници Архива и Музеја. Јер, о њиховој младости сведоче друга сазнања, а не озбиљност истраживачког приступа и квалитет објављених радова. У највећем броју текстова, који су сада изложени стручној критици, историјски метод примењен је по свим законитостима наше науке. Демонстрирана је лепа стручна култура, а повремено и истанчани истраживачки нерви.

Тражећи још по неку везу између историографије и књижевности, можемо се бавити стилем и језиком којим су историчари проговорили у „Нашој прошлости”. Изражајне могућности књижевника несумњиво су неупоредиво веће, готово безграничне, што се могло видети и чути и на Жичком духовном сабору. На тренутке задивљени њиховом речитошћу и чак срећни што српски језик кроз њихов говор показује такво богатство, као историчари могли смо да помало жалимо што нам струка налаже смиреност, прецизност, понекад и крутост. Нови број „Наше прошлости” оставио је, међутим, и „утеху”. У понуђеним чланцима и прилозима испољена је уочљива разноврсност стилова – од скоро застрашујуће прецизности проф. Храбака до песничке надахнутости Сузана Новчић, између којих се наша негована једноставност професорке Калић, Драгана Драшковића и Владана Виријевића. Управо ових неколико текстова неодољиво подсећају на нешто што је у културној историји Србије из времена пред Први светски рат и након њега названо „београдским стилем”, који је подразумевао кристалну јасноћу мисли и речи, лепоту и смиреност израза као сведочанстава образовања и интелектуалне префињености. Можда је то још један од корена којима се треба вратити у одбрани од појава вулгаризма, претеране сложености и лажне учености, којима се свакодневно збуњују читаоци публицистичке и историографске литературе.

Читање „Наше прошлости” намеће и многа друга размишљања и питања. Једно од њих је, на пример, колика је сличност Краљева са животом других мањих и већих градова у Србији. Сва сазнања упућују на мисао о великој подударности, не толико као последици заједничке националне историје колико истоветне тежње да се освоји квалитет живота развијенијих средина. Сузана Новчић је, говорећи о Миодрагу Протићу, истакла његову потребу, али и потребу једне паланке, да досегне свет. Ово умногоме подсећа на речи Јована Жујовића о

сујети која га је пекла у жељи да великом свету – Европи – покаже како и он постоји. У основи, ту је у свему амбиција сељачког народа да се укључи у токове европске историје као њен равноправан део.

Чланци из историје Краљева, као и начин на који је „Наша прошлост” поново покренута, подсећају на још једну појаву из прошлости. Лични, национални и опште културни ентузијазам, који је у ранијим временима често резултирао окупљањем грађана ради неке добробити народа, у изворима је називан „приватном иницијативом у националном раду”. Слична удружења – друштвена, политичка, културна – постојала су у Београду као националном средишту, али и по целој Србији. У готово свакој вароши грађани су се организовано залагали за отварање и подизање школа, читаоница, библиотека, болница, паркова. Та добра воља и труд удружених појединаца неретко су доносили задивљујуће резултате, сведочећи о жељи да свако учини оно што може, не чекајући на планове и одлуке државних власти. У „Нашој прошлости” се може наслутити такво Краљево. Истовремено, пак, видимо да је и само објављивање часописа плод напора појединаца окупљених у његовој редакцији. То је тек један од разлога да стручна јавност помогне ову „приватну иницијативу”, тим пре што се многи историјски часописи гасе и што нема много добрих. Поновно покретање једног таквог, учињено скромно и у тишини, али са лепим успехом, може само да радује и обогати историјску науку.